Dr. Rudolf Steiner

Výsledky duchovního bádání

(Ergebnisse der Geistesforschung)

Čtrnáct jednotlivých přednášek přednesených
mezi 31. říjnem 1912 a 10. dubnem 1913
v Domě architektů v Berlíně

Přírodní véda a duchovní bádání

(Naturwissenschaft und Geistesforschung)

5. přednáška
Berlín 12. prosince 1912

GA 62

PŘÍRODNÍ VĚDA A DUCHOVNÍ BÁDÁNÍ

Mezi námitkami, které se vznášejí v současnosti proti duchovní vědě a duchovnímu bádání, je jednou z nejvýznamnějších asi ta, že duchovní věda nebo duchovní bádání je v rozporu s dobře jištěnými výsledky přírodní vědy, oné přírodní vědy, která je nazývána přímo a právem pýchou našeho současného duchovního života, ano, našeho celého současného kulturního života. Kdyby byla oprávněná námitka, že duchovní věda a duchovní bádání mají v úmyslu postavit se do protikladu s těmito jištěnými výsledky přírodní vědy, tak - to se může asi říci - by to s duchovní vědou bylo špatné. Bylo by to špatné nejen s její možností najít přístup k porozumění a srdci člověka současnosti, ale bylo by to špatné s jejím oprávněním vůbec. Proto asi můžeme ke všemu, co bylo v dosavadních přednáškách o vztahu duchovního bádání k přírodní vědě řečeno, připojit dnes ještě zvláštní episodickou úvahu o vztahu duchovního bádání k přírodní vědě, dříve než příště budeme pozorovat ve významném smyslu jen duchovní vědě přístupnou postavu: postavu Jakoba Bóhma.

Duchovní bádání, tak jak je míněno v těchto úvahách, se ukazuje bez pochyby jako něco, co se ve zvyklostech myšlení a duchovních úvahách naší současnosti vyjímá možná jako něco nového, jako něco, co z těchto navyklých způsobů myšlení, a způsobů představování současného duchovního života vypadává. Jak to přijde, že právě v době, kdy vzdělaný člověk, který se vůbec zajímá o duchovní otázky, vkládá veškerou naději do toho, co může poskytnout přírodní věda -jak to přijde, že v takové době se chce tato duchovní věda uplatnit, že se zařazuje doprostřed vítězného tažení přírodovědeckého myšlení?

Možná, že se dá tato otázka nejsnadněji zodpovědět, když se trochu porozhlédneme po duchovním životě v poslední třetině nebo možná ve druhé polovině devatenáctého století. To je doba, kdy přírodovědecké bádání, prožívajíc vítězství za vítězstvím, nejen skvěle vystoupilo na svou výši, aleje to také doba, kdy se neustále zvětšovaly naděje, že také všechny možné informace o významu toho, co se může nazývat duch a duchovní život, musí přijít ze strany přírodní vědy. Kdo prodělal plně vědomě duchovní život v poslední třetině devatenáctého století, nebo řekněme, kdo byl s to nechat na sebe působit velké naděje tohoto duchovního života devatenáctého století, například v 80. letech devatenáctého století, ten mohl tentokrát zpozorovat, jak ze všech oblastí přírodovědeckého bádání jen tak přicházely otázky, ony otázky, které musely všechno lidské myšlení postavit přímo na novou základnu, loučící se se vším starým.

Je nutné upozornit jen na jedno. V šedesátých, osmdesátých letech se mohl člověk, zajímající se o duchovní život, seznámit s tím, co tehdy bylo na přírodovědeckém poli více méně nové, například s mechanickou tepelnou teorií. Člověk, zabývající se přírodovědeckým poznáním, viděl tenkrát v něčem takovém jako mechanická tepelná teorie nesmírnou vymoženost lidského ducha. Možná však nás stanovisko takového člověka zajímá méně, než stanovisko člověka, kterému šlo především o duchovní otázku poznání. Co viděl takový člověk?

Takový člověk možná mohl zpozorovat, že mezi všelijakými smyslovými dojmy, které na člověka při použití jeho smyslů útočí, je pocit toho, co se právě označuje jako teplo, nebo řekněme jako teplo a chlad. Tak jako barva, jako světlo a jako tón, tak i teplo je především také smyslový dojem. Člověk cítí svými smysly, jak se svět kolem něho nalézá v určitém tepelném stavu, a vnímá toto teplo především jako dojem vzhledem ke svému pocitu. V této době, o níž se právě hovořilo, se pokládalo tehdejším bádáním za prokázanou skutečnost, že to, co člověk nazývá teplem, o čem věří, že je tak, jak v jeho cítění vypadá, rozšířeno venku v prostoru, proniká tělesa a působí na bytosti, že toto není objektivně venku nic jiného než pohyb nejmenších tělesných částeček. Mohl si tedy říci: Strčíš-li ruku do vlažné vody, a vnímáš určitý tepelný stav, tak je tento pocit tepelného stavu jen zdání. Co se ti tu jeví jako bezprostřední dojem, je pouze zdáním, je jen účinek na tvůj organismus, který je něčím vyvoláván. Je to jen jakýsi pohyb v malém: pohyb nevnímáš. Nejmenší částečky vody jsou v činnosti, ale činnost, pohyb nevnímáš, ale protože pohyb se děje tak rychle, nevnímáš jej jako takový, ale dělá na tebe dojem tepla. - Když tenkrát vyšly knihy jako například „Teplo, považováno jako druh pohybu“, platilo to jako velká vymoženost své doby, a my tenkrát mladí lidé museli jsme studovat, jak se nejmenší molekulární částečky pohybují v tekutině, v plynu, narážejí ve své čilosti na stěny, ve svém vnitřku se rozpadají, a bylo jasné, že to, co tu je vnitřní čilost, budí v pocitu zdání toho, co se nazývá teplo.

Z toho potom vycházela jistá zvyklost myšlení určitým způsobem pozorovat přírodní jevy, a já sám si ještě vzpomínám, jak tehdy, když jsem byl ještě malý chlapec, můj ředitel školy, nadšený touto přírodovědeckou vymožeností své doby, pokládal všechny přírodní síly jako takové, počínajíc tíží až k teplu a k chemickým a magnetickým silám a tak dále, jen za zdání, a skutečnost viděl v oněch pohybech, v oněch jemných stavech pohybu ve vnitřku těles. Tíži, gravitaci například viděl onen ředitel školy - jmenoval se Heinrich Schramm - jen jako pohyb nejmenších částeček těles. V takovém

pozorování přírody bylo opravdu něco, co mohlo přimět člověka, aby řekl: Tak je všechno „skutečné“ jen, řekněme, do nekonečna roztažený prostor, hmota v tomto prostoru se nacházející, do nejmenších částeček rozčleněná hmota a pohyby této hmoty! A mohla by jistě vzniknout naděje, že by se mohly vysvětlit například teplo, elektřina, magnetismus a světlo jako jemná pohyblivost nejmenších částeček hmoty, tak jako se někdy bude moci vysvětlit činnost myšlení, duševní činnost, jako jemná pohyblivost oné hmoty, z níž se skládá lidské nebo zvířecí tělo.

Pak nastaly různé fáze ve vývoji přírodovědeckého teoretického způsobu myšlení. Zatímco se v osmdesátých letech devatenáctého století například světlo a celý svět barev, když člověk byl fyzikem, měly brát jako jakési zdání a měly se studovat nekonečně komplikovaná, jemná hnutí a pohyby uvnitř hmoty a éteru, došlo pak v průběhu osmdesátých let k tomu, že se v těchto jemných pohybech zabloudilo a omezilo se obrátil zřetel k jevům, skutečnostem samým, jak se projevovaly; vyjádřit je výpočtem, popsat je a nespekulovat tolik o tom, co přece není vnímatelné, ale jen je všemu základem; o jemných pohybech hmoty a éteru. Bylo to více ve fyzikální oblasti.

Ve fyzikální oblasti to bylo tak, že se neviděla žádná možnost uniknout ze zvyklosti myšlení, která právě vyplývala, když se tyto jemné pohyby hmoty pozorovaly ve vztahu k něčemu, co mělo umožnit zachytit ducha v jeho bezprostřednosti. Něco takřka bránilo člověku z přírodní vědy, aby pozoroval ducha takovým způsobem, jak se to uplatňovalo zde v posledních přednáškách. K tomu přišly ještě jiné věci. Kdo byl tenkrát zapojen do přírodovědeckého vývoje, neměl co dělat jen s tím, co bylo právě charakterizováno, ale i se zřetelem všeho toho, co například vyplynulo z velkých objevů Schleidena a Schwanna v první polovině devatenáctého století, kterými byly nalezeny nejmenší částečky, buňky v rostlinném a zvířecím organismu. Tím sice nebyla dokázána existence atomů a molekul, ale organické formy byly odvozeny z nejmenších stavebních kamenů, buněk, které ve svých tvarech byly přístupné mikroskopu. Pak nastal střet s tím, co se spojuje se jménem Darwin, a zůstalo se dále pod dojmem velkého činu Ernesta Haeckela, který v průběhu šedesátých let rozšířil Darwinovu teorii i na člověka.

Tak měli lidé před sebou přírodovědecký způsob pozorování, které začínalo u toho nejjednoduššího v rostlinném a zvířecím světě a pozorovalo, jak jednotlivé orgány samy vznikaly z nedokonalých až k dokonalým bytostem a až nahoru k člověku způsobem stále dokonalejším a dokonalejším, že se takřka srovnáním mohl zjistit vznik jednotlivých orgánů, které byly komplikovanější, z orgánů jednodušších. Shromáždilo se množství materiálu jako

poznání. Šíře a rozsah tohoto materiálu byly opravdu tak veliké, že například v sedmdesátých letech devatenáctého století jeden z nejvýznamnějších srovnávacích anatomů současnosti, Carl Gegenbaur, ve své „Srovnávací anatomii" (1878) mohl říci, že se právě v posledních desetiletích shromáždilo veliké množství poznatků, které ukazují, jak jsou živočichové příbuzní, pokud se týče jejich orgánů, a že se musí čekat na možnost - tak mínil Gegenbaur -, povýšit znalosti na „poznání"; a sliboval si od darwinistické metody, že bude možné ukázat, že srovnání orgánů nejvyšších živočichů s orgány méně dokonalých bytostí nevyvratitelně ukáže, že existuje původ dokonalých živočichů a nedokonalých, který se má tak nazývat i ve fyzickém smyslu. Tak bylo jaksi vidět uzavírat se řetěz ve vývoji od nedokonalých živočichů až k dokonalejším, dokonce až k člověku, a dalo se říci, že jakýmsi sečtením těch sil a činností, které vládnou už dole u nejjednodušších živočichů, ano dokonce už sečtením sil a činností v neživé přírodě samé, vzniká nakonec nejkomplikovanější bytost, kterou známe, stavba lidského těla.

Nemírné naděje se pojí k tomuto přírodovědeckému ideálu. Opravdu to bylo tak, že se dalo těžko rozlišovat mezi tím, co byly přírodovědecké skutečnosti a tím, co se jako skutečnosti domýšlelo, dospekulovávalo, neboť pro každého, kdo myslil důkladně, přece jen rozdíl mezi skutečnostmi a teoriemi existoval. Rozdíl totiž existoval, takže se mohlo říci: Když se někdo pouští do práce tak opatrně, tak subtilně, jako se třeba sám Darwin do práce pouštěl ve svých dřívějších letech, pak našel ohromný materiál vzájemných vztahů, vzájemných srovnávacích bodů mezi jednotlivými živočichy od nedokonalých, od živočišné a rostlinné říše až vzhůru k člověku. Aleje přece jen rozdíl - dalo by se říci - mezi tím, co vyplynulo jako skutečná podobnost vnější stavby i jako skutečná podobnost vnitřních pochodů, a tím, co si mohl člověk jen vymyslit jako hypotézu, přijetí původu dokonalých živočichů z nedokonalých, neboť tento původ se nedal podle dosud známých skutečností sledovat. Člověk měl před sebou souhrn živočichů, dokonalejších a méně dokonalé. Původ jako takový však zůstal pro toho, kdo uměl důkladně myslit, přece jen stále hypotézou, když se chtěl zastavit jen na přírodovědecké půdě. Materiál však byl imponující.

Co tak vyplynulo z přírodovědeckého bádání, proniklo hluboce do duší, často otřesně, velkolepostí pohledů, které mohl člověk získat. K tomu přišlo ještě mnoho jiného. Při dnešní orientační přednášce musíme poukázat na mnoho jednotlivostí. Tak musíme poukázat na mocný objev, jaký udělal například Helmholtz na poli světelných jevů a účinků světla na lidský orgán oka, jak jej rovněž udělal Helmholtz, pokud se týče zvukových a tónových

jevů a účinků zvuku tónů na lidské ucho, na lidský orgán sluchu. Tůn se člověk seznámil s dříve tak tajemným zůstavším pochodem vidění. Člověk se také naučil poznat to, co se dělo například v uchu, jaká je komplikovaná zázračná stavba, dalo by se říci, jakýsi klavírní aparát v uchu. Místo mnohého, co se zdálo být dříve pouze vymyšlené, nastalo teď přesnější poznání stavby orgánů člověka. Člověk si mohl říci: Co je venku jen pohyb, čilost, to je jako proměněno - taková proměna vyplynula, jak jsme právě viděli, zcela podstatně z mechanicko-tepelné teorie - tím, co bylo prozkoumáno jako nádherné v orgánech, ve vztahu k tomu, co žije v duších jako vjemy. Vždyť se niterný duševní život buduje nakonec z toho, co utvářejí naše orgány z působení činnosti hmoty a prostoru.

Často se vlastně dá celý duchovní pochod, který se tenkrát odehrával v duších, označit tak, že se může říci: duše byly ohlušovány vším, co bylo nalezeno jak ve velkém tak v malém. Člověk si musel říci: o tom všem dřívější doba nevěděla. Spousta tradic, které existovaly o lidském duševním životě, mu připadala zastaralá; teď, kdy se teprve začalo studovat působení hmoty a jejích pohybů na lidský organismus, studoval přírodovědecky v pravém slova smyslu.

Pro duchovní vědce byl celek, řekněme, pro jednotlivosti méně důležitý než proto, že bylo nutno si přiznat: Aby se člověk dostal do širokých perspektiv, které se tu otevírají do světa čisté skutečnosti, k tomu patří něco, o čem člověk nevěří, že to existuje u starých úvah o duševním životě nebo především o duchovním životě. V mnohých duších, které to vše spoluprožívaly v poslední třetině devatenáctého století, vznikal asi následující pocit. Tu si mohly duše říci: Zajisté, že se staré doby odvážily myslet si mnohé o velkých otázkách, například o střídání spánku a bdění, o otázce nesmrtelnosti lidské duše, o otázkách smrti a života, o původu bytí a tak dále. Avšak když srovnáme celý metodický způsob myšlení, celý způsob, jak bylo duchovně bádáno v oněch starých dobách, z nichž vzcházejí takové tradice duševního bádání, srovnáme-li je s přísným svědomitým způsobem moderního přírodovědeckého bádání, pak to, co se nám z oněch starých dob zachovalo, právě prostě zaostává za přísnou a svědomitou metodou duševního přírodovědeckého bádání. I když nebyly výsledky přírodovědeckého bádání, když se možná ani nenechaly získat výsledky, jedno působilo mocně i na duchovního badatele: přísnost přírodovědeckého myšlení, svědomitost, nesmírný smysl pro pravdu přírodovědeckého myšlení.

Vzhledem k takové skutečnosti musel se v člověku, který se chtěl vůbec zabývat vědou, lhostejno zda přírodní vědou nebo duchovní vědou, vytvořit

pud, který může být charakterizován asi takto: Věda v nejvážnějším slova smyslu, která může být směrodatná pro duchovní život současnosti, může hledat svůj zdar vůbec jen v onom přísném myšlení, onom opravdu svědomitém bádání, jak se to člověk může naučit na přírodní vědě. Takový pud se pozvolna proměňuje a musel se i v duchovněvědeckém badateli proměnit v jakési vědecké svědomí. Člověk si mohl říci: Zajisté, jako ve všech dobách, tak i v novější době má duše touhu a pud poznat svou vlastní přirozenost a podstatu, poznat především pochody, které jdou za hranice smrti a zrození. Avšak dojem na kulturu naší doby může pro toho, kdo se dívá jasně a nezaujatě, učinit jen to, co podle vzoru přírodovědeckého způsobu myšlení dobu předchází. Jistě se vědělo mnohé o všelijakých duševních otázkách - mohlo by se už dnes říci - objevily se na duchovním trhu. Bylo toho vidět hodně, co bylo a je opravdu hodně vzdáleno od svědomité, na přírodní vědě vytvořené metodě myšlení; ale člověk si mohl říci: Takové věci možná někdy tu a tam dělají nějakou chvíli dojem lehkovážnosti, pohodlnosti současného myšlení, takový dojem však nemůže mít žádné trvání, neboť i ti nejpohodlnější se nakonec zeptají: Co může na přírodní vědě vytvořené svědomité myšlení říci k tomu, co se údajně vybádalo o duchovním světě?

Tak se i pro duchovního badatele dostavila potřeba, bádat zcela podle vzoru přírodní vědy. Rádo by se řeklo, že jakýmsi ideálním obrazem, který jen nedospěl do konce, je psychologie, nauka o duši zde již také zmíněného Franze Brentana, která je vypočítána na mnoho svazků. Ze všech těchto svazků však vyšel jen jeden jediný, první na jaře 1874. A ačkoli bylo slíbeno, že má vyjít nejbližší svazek už na podzim téhož roku, přece jen do dneška nevyšel.

Brentano nepostupoval podle vzoru oněch duševních badatelů, o nichž posledně bylo řečeno, že úplně vylučují velké otázky například o podstatě střídání spánku a bdění, otázku o nesmrtelnosti lidské duše a podobně, ale chtěl o všech těchto otázkách pojednat úplně podle vzoru přísné přírodovědecké metodiky. Ztroskotal. A proč ztroskotal? Franz Brentano se nikdy nemohl rozhodnout jít tou cestou, která se ukázala jako nezbytná pro současnost právě tím, že takový duch jako Brentano ztroskotal, když ji nechtěl nastoupit. Tato cesta byla charakterizována v uplynulých přednáškách a obzvláště posledně. O této cestě bylo ukázáno, jak je jedině vhodná zavést nás do vyšších oblastí, do duchovních oblastí, do toho, co sahá i za narození a smrt. Franz Brentano se nemohl rozhodnout jít touto cestou. Její musí člověkjít, když se chce dostat ke konci, k cíli, to dokázal negativně přímo tím, že jeho

duševní nauka uvízla u prvního svazku, který se ještě vůbec nezabývá všemi shora jmenovanými velkými otázkami, že se ještě nemohl dostat k velkým otázkám, jak chtěl.

Pokusil jsem se vám naznačit duchovní život osmdesátých let devatenáctého století, do něhož byl zasazen, kdo tenkrát hledal svou cestu do duchovních oblastí. Když člověk nechal všechno, o čem se teď mluvilo, na sebe působit, tak se nedalo jít beze všeho s tenkrát se vynořujícími především sporadickými plody vznikající duchovní vědy. Chci tady především jen upozornit, jak vpadlo nejen doprostřed přírodovědeckého bádání samotného, ale i do přírodovědecké výchovy doby, dílo třebas jako „Esoterický buddhismus" od A. P. Sinnetta.

Nebudu ted hovořit o otázce názvu, *že* zde nemá buddhismus co dělat s Bud- dhou a buddhismem, jak je míněn jako náboženské vyznání, ale poznamenám, že touto knihou, která se stala známou v německých zemích v osmdesátých letech devatenáctého století, byl podán především přehled světových jevů, velkého chodu kosmických událostí a také otázek, které se spojují s bytostí člověka, jakož i vztahů o životě, který přesahuje narození a smrt. Co v této knize bylo sděleno, mohlo působit především překvapivě. Kdo totiž obrátil pohled na duchovní věci, mohl se jako takový prohlásit v určitém vztahu srozuměný s mnohým, co tu bylo v Sinnettově „Esoterním buddhismu" srozumitelně vysvětleno. Spousta toho naprosto neodporovala tomu, co si člověk mohl myslet a směl myslet, i když byl na přísně přírodovědecké půdě. Jedno však odporovalo tehdejší přírodovědecké výchově, jedno způsobilo, že tato kniha se sice mohla brát jako zajímavý zjev doby, ale nebylo možné, aby se s ní člověk mohl prohlásit srozuměný: že tato kniha v celém způsobu líčení, ve shrnutí věcí a ve způsobu, jak byly tyto věci například vyjímány ze svých zdrojů, nenašla v ničem oprávnění před přísně přírodovědeckou výchovou a opravdovostí, a že člověk vychovaný přírodovědecky, i když byl sebevíce srozuměn s výsledky a sděleními této knihy, se přece jen musel cítit celým způsobem líčení odpuzen.

Stejně to dopadlo s mnohým jiným dílem, které vyšlo v této oblasti. Dopadlo to tak dokonce s knihou oprávněně slavné H. P. Blavatské, která pak vyšla na konci osmdesátých, na začátku devadesátých let: „Tajná nauka". Kdo se těmito věcmi zabýval, mohl si říci: Hluboce podložené vědění a poznání o duchovních věcech se najde v této knize, ale celý způsob líčení je tak chaotický, tak promíšený s přírodovědeckým diletantismem, který se projevuje obzvláště v potírání přírodovědeckých teorií a hypotéz, že se přírodovědecky vychovaný člověk naprosto nemůže s touto knihou ztotožnit.

Tak vyšlo najevo hned dvojí: Pro člověka, který měl srdce a smysl pro jsoucno duchovního světa, byl na jedné straně přírodovědecký způsob myšlení, celý přírodovědecký způsob představivosti. Na něm mohl budovat svou vědeckou svědomitost, na něm se mohl osvobodit od veškerého diletantismu, když se tím vážně zabýval. Na něm se však mohl také učit, jak se přísně bádá o skutečnosti, a jak se takovým bádáním o skutečných věcech dospěje k jištěným výsledkům, které zasahují reálně do života, které zdůvodní nejen nějakou teorií, ale skutečností života. Na druhé straně si však mohl takový člověk říci: Tam, kde se člověk snaží získat něco i z přírodní vědy samé pro duchovní interpretaci životních jevů, kde se o to pokouší právě přírodní věda sama, dá se z ní málo vymačkat pro duchovno, tím méně, čím přísněji postupuje na poli skutečnosti. - Proto pro člověka, který měl takový postoj k věci, existoval podnět, trochu se zadívat zpět na dějiny vývoje lidstva. Tu se mohl dovědět, že, když se dokonce nehledí na duchovněvědecké bádání, je něco shromážděno v různých duchovních dokladech národů a epoch, je tu něco čistě vnějšně dokumentárního, co v sobě zhrňuje velkolepé duchovní jádro vědění, co, když se na to přesněji podíváme, nelze brát na lehkou váhu, ale čím více se do nashromážděného zahloubáme, tím získáme větší jasnost o duchovním životě, dokonce ani když se člověk nedostane ke způsobu, jak je to vylíčeno, nebo ani ke způsobu, jak se to musí nalézt tímto způsobem líčení.

Jen pro člověka, který pracuje povrchně, může asi to, co obsahuje stará egyptská nebo chaldejská moudrost, být jen souhrnem lidského snění. Kdo se tím zabývá hlouběji, nenalezne snění, ale skutečně uvidí, co je o přirozenosti ducha a jeho účinnosti obsaženo v těchto věcech v mnohých, pro dnešní dobu groteskně vyhlížejících, formách. A stejně tak jako u egyptské nebo chaldejské moudrosti, vysvítá to obzvláště u staré indické moudrosti, pokud se zachovala. Ovšem na něco takového jako je indická moudrost, s velkolepým významným dojmem, který musí na každého udělat, se nebudeme smět asi dívat okem moderního filosofa jako například DeuBen, ale budeme se musit nezaujatě vpravit do toho, co je očividné, pokud se týče jistých duchovních souvislostí. Jedno může však být nápadné: ze způsobu, jak je celek vylíčen, se ukazuje, že duchovní vědění onoho druhu, jak se s ním zde setkáváme, se nezískává tímtéž způsobem a toutéž metodou, jako jsou dnešní metody bádání, kterými přírodní věda kráčí od vítězství k vítězství. Má-li člověk jen dosti nezaujatosti, aby na jedné straně uznal jistě přírodní vědu a na druhé straně si začal s tím, jak ze starých dob doznívají duchovní vymoženosti a duchovní působení, pak bude moci nechat na sebe působit něco uchvacujícího jako světlé úsudky o duchovním životě a zároveň také z toho

uvidí, jak musely existovat naprosto jiné metody, jimiž byla získávána ona duchovněvědecká poznání v prastarých dobách.

Teď nám ukazuje znovu právě samo duchovní bádání, jak se získá naprosto jinak to, co můžeme nazývat v pravém smyslu například prastarou indickou moudrostí, ukazující nám poznání pronikající až hluboko do podstaty věcí. Tu zjišťujeme, že ona moudrost nebyla získávána vnějším pozorováním, nikoli oním myšlením, které dnes označujeme jako přírodovědecké, ale podobným způsobem duševního sebepoznání, jak jsme jej i zde mohli charakterizovat pro moderní dobu. Používalo se metod jógy, metod sebevýchovy duše. Ty zavedly duši tam, aby se nyní nejen hledělo a vnímalo a poznávalo, jako se vnímá a poznává v obyčejném každodenním životě, ale aby se pocítilo, jak v nás klíčí vyšší síly poznání, které mohou nahlížet do duchovních světů, které se rozvírají kolem nás, jen když pro ně v sobě otevřeme orgány. Avšak pro existenci ve fyzickém životě je vše, s čím se setkáváme jako s duševními činnostmi, vázáno určitým způsobem na nástroj fyzického těla. A teď nám ukazuje duchovní bádání, jak bylo staré indické bádání samo vázáno na nástroj fyzického těla jiným způsobem než naše dnešní bádání, jak je to běžné v přírodní vědě. Přírodní věda bádá dnes smysly a rozumem, který je vázán na nástroj mozku. Kam přivedla metoda jógy člověka? Kam ho přivedla, může tu být naznačeno jen krátce, protože se budeme orientovat jen podle vztahů přírodní vědy a duchovní vědy.

Metoda jógy přivedla člověka k tomu, že vyřadil až do určitého stupně nástroj myšlení mozku, že vyřadil dokonce všechno, co zprostředkuje ostatní vyšší nervový systém. Nástrojem onoho přísně vnitrního zření se v metodách jógy udělala právě ta část lidského nervového systému, který se nám dnes jeví v přírodní vědě jako podřadná část, která je však vázána v nejužším smyslu na zařízení lidského organismu samého, to, co označujeme jako sluneční pletivo a jako sympatický nervový systém, jako je naše dnešní přírodovědecké bádání vázáno na vyšší nervový systém, tak byly ony staré osvícenské metody vázány na ten nervový systém, který dnes považujeme v určitém smyslu jako nižší. Ale protože tento podřadný nervový systém je vázán na síly života, a vnitřně souvisí s tím, čím je člověk sám ponořen do božsky duchovního bytí, protože to také souvisí se zdroji lidského bytí, tak se poznalo pomocí tohoto nástroje nejen záření duchovna do lidského organismu, ale jako se hledí okem do světů světla, tak se hledělo nástrojem sympatického nervového systému do duchovních světů, spatřovaly se v nich konkrétní skutečnosti a bytosti.

Kdo je schopen pochopit, jak se tak člověk pronikající do svých vlastních

hlubin dokonce i podle nástroje, může stavět k vesmíru, ten také pochopí, jak se k nám dostala ona prastará orientální moudrost. Sledujeme-li staré moudrosti, tak zjistíme, že všude se dostaly na povrch lidského myšlení, objeveny starými badatelskými metodami, starými jóga metodami. U nejrozličnějších národů najdeme nejrůznější moudrosti a jen když se jimi zabýváme, pronikáme neustále více do jejich hloubek a poznáváme, jak se k nim lidé dostali v oněch dobách, kdy poměrně málo věděli o dnešní fyzické astronomii, anatomii, fyziologii a tak dále. Jak to vlastně vypadá ve fyzickém těle člověka, to se ve staré indické moudrosti nevědělo, tak jak se to ví dneska; ale člověk se mohl vpravit do činnosti organismu použitím hlouběji ležícího nervového systému. A tak tomu bylo i u ostatních národů.

Teď můžeme, nechám e-li jaksi bloudit pohled po všem, co působilo až do šestého století předkřesťanského letopočtu jako takové staré moudrosti, proniknout až. právě například do starých řeckých dob. Tu najdeme nehledě k ničemu jinému, vynikajícího myslitele, myslitele, který byl často nepochopen stejně tak pokud se týče dobrého, jako pokud se týče zlého: Aristoteles, který působil několik málo století před založením křesťanství. Jeví se nám ještě dnes podivuhodně. Když se jím tak zabýváme, najdeme u něho především v mnoha oblastech něco z toho, co se dnes nazývá přírodní věda. Ve starých moudrostech totiž přírodní věda v dnešním smyslu neexistuje. K tomu, co Aristoteles přírodní vědě poskytl, se vyslovili v nejpochvalnějším smyslu ještě v devatenáctém století lidé, kteří chtějí stát přísně na poli a jen na poli přírodní vědy. Tak najdeme tedy u Aristotela východisko toho, co se i dnes může nazývat přírodovědeckým bádáním. Vedle toho najdeme u něho vypracovanou nauku o lidské duši.

Nebudeme se zabývat jednotlivostmi jeho nauky o duši, ale budiž upozorněno jen na to, jak se nauka o lidské duši u Aristotela staví k tomu, co sem zasahuje ze starých dob o lidské duši a její souvislosti s velkými duchovními světy. Člověk chápe jen, co Aristoteles napsal o duši, když je jasné, že to všechno je u něho dáno jako tradice o starém, prastarém, právě naznačeným způsobem získaném myšlení. Aristoteles už nebyl obeznámen s badatelskými metodami starých dob; ty mu byly cizí. Co však mohl říci o rozčlenění, rozdělení lidské duše, o rozdělení toho, co z lidské duše je vázáno jen na fyzické tělo, a tak i na smrt, o tom, co se účastní po projití smrtí duchovního života ve věčnosti, co je Aristoteles schopen říci o tomto všem, to je jako něco, co se tradicí zachovalo ze starých dob, co sám zná podle obsahu, takže mohl říci: mému rozumu je to jasné. Zná však více jednotlivé články pod názvy například vegetativní duše, duchovní duše, a tak dále. Jak jednotli-

vé články souvisejí s duchovním světem, to už neví. Umí jednotlivé části vypočítat, rozumově popsat a klasifikovat, může je také pro rozum objasnit, avšak už nemůže ukázat, jak tyto lidské části duše souvisejí s duchovním světem.

Aristotelův způsob pak přešel na pozdější doby. Přírodní věda byla stále vyvinutější. Došlo přirozeně ke středověkému poklesu a novým ranním červánkům přírodní vědy na počátku novověku, ale když se k tomu nepřihlíží, může se říci: Přírodní věda se neustále dále vyvíjela.

Na čem nyní spočívá vztah člověka k přírodní vědě a k předmětům přírodní vědy? Pomysleme si, kdyby byl člověk se svými smysly sám, kdyby nemohl své smysly otevřít, jaksi je včlenit do přírodních říší, jež se kolem nás rozprostírají, čím by pak byl jednotlivý lidský život bez začlenění do přírody? Uvažujme o té věci naprosto elementárně. Mohli bychom své oči, kdybychom je nemohli uvést ve spojení s přírodou, možná stisknout a tím bychom mohli mít něco, co by bylo jako zablesknutí vnitřního jevu světla. Ale srovnejte chudý vnitřní život v celém fyzickém světě, který by mohl mít člověk jen sebou samým, kdyby se nemohl spojit s přírodními říšemi. Srovnejme to s bohatým životem, který se otevře, když člověk své oči a ostatní smyslové orgány otevře přírodním říším a jejím dojmům, jsme lidé, nejen tím, že žijeme v sobě, ale otevíráme orgány přírodním říším, které jsou kolem nás rozprostřeny, a tím, že s těmito říšemi na sebe vzájemně působíme. Kdybychom věděli jen to, co může vytvořit oko, co mohou ostatní smyslové orgány pro sebe vytvořit, jak chudý by byl obsah nás lidí zde ve fyzickém světě! S tím se dá srovnat, čím se pozvolna stal duševní život v dobách, kdy vznikala právě přírodní věda a šla od vítězství k vítězství.

Pokud se týče duševního života, pokračovalo se takřka v tom, s čím začal Aristoteles. Člověk se zaměstnával jen pozorováním samotných duševních jevů. To však je tak, jako kdyby člověk nechal smysly činné jen v sobě samém - a až do naší doby to oficiální věda o duši tak dělá. Až do naší doby není obsahem oficiální vědy o duši nic jiného než to, co se dá srovnat s pouhou vnitřní činností našich smyslových orgánů nebo našeho mozku, když myšlenky mozku nejsou zaměřeny do světových dálek. Ale už v uplynulých přednáškách jsme viděli, jak metodami duchovní vědy, a bylo tomu tak i u staré duchovní vědy, je duše přičleněna vzhůru na duchovní říše, které jsou stejně tak konkrétně a vnitřně utvářeny, jako jsou ve fyzickém světě říše kolem nás přičleněny ke smyslovým orgánům.

Tyto duchovní říše, tyto naprosto konkrétní duchovní skutečnosti a bytosti nebyly na určitou dobu, která měla nechat uzrát právě vnější přírodovědecké bádání, přístupné, a tak poznání duševního života chudlo stále více,

poněvadž chyběl duchovní výhled na konkrétní potvrzení duchovního světa. O duši se bádalo každopádně ještě v jejím vnitřním životě, jak to dělal v sedmdesátých letech devatenáctého století ještě Franz Brentano, jak se můžete přesvědčit z jeho „Psychologie". Jeho průzkum je však takový, jako kdyby se oko zkoumalo jen se zřetelem k tomu, co může činit se sebou samým a ne se zřetelem k tomu, čeho je schopné, je-li zaměřené na skutečnosti přírody.

Tak se dá říci: Právě přesnějším zadíváním se i na fyzické pochody člověka, byl pohled odvrácen od duchovních světů, s nimiž duše souvisí. - Vždyť duše souvisí na jedné straně s těmito duchovními světy, které ji přijmou, když projde branou smrti, nebo když ve spánku vstoupí do jiného světa. Duše však souvisí s fyzickým světem svými orgány celým nervovým systémem a celým krevním oběhem. Tím, že přírodní věda ve svých metodách stále nabývala na významu, zaměřil se pohled člověka na onu souvislost duše, která nastává mezi duší a fyzickými souvislostmi; výsledky přírodní vědy byly v tomto ohledu tak velkolepé, že to lidi úplně naplňovalo; například to, jak duše prožívá své souvislosti s krevním oběhem a tak dále. Každé nové vítězství přírodní vědy by škodilo určitým způsobem zaměření pohledu duše na souvislost s duchovním světem.

Jde dokonce ještě o něco jiného. Kdo chce poznat hodiny, pozná je špatně ve svém celém organismu, když řekne: Tu vidím, jak postupují ručičky hodin, to asi v nich sedí malý démon, který pohybuje ručičkami dopředu. - Kdyby se člověk, který řekne něco takového, cítil sebepovznešenější nad člověka, který studuje pouze mechanismus hodin, tak by se mu lidé vysmáli, neboť hodiny pozná jen ten, kdo opravdu studuje jejich mechanismus. A je opět něco jiného poznat duchovní život hodináře nebo člověka, který vynalezl hodiny. Může sejít oběma cestami ve zkoumání mechanického chodu hodinového stroje, a poznat lidský myšlenkový pochod, který vedl k vynálezu hodin. Bylo by však nesmyslné, kdyby někdo chtěl usuzovat o nějakých démonech, kteří celý hodinový stroj uvádějí do pohybu.

Lidstvu se poznenáhlu v oblasti bádání o lidstvu ztratilo, co by u hodin odpovídalo sledování duchaplného mechanismu až do myšlenek vynálezce. Lidské duši by totiž odpovídalo, sledovat myšlenky až k bytostem duchovního světa. Zato šla přírodním bádáním vítězně od skutečnosti ke skutečnosti, tedy k tomu, co odpovídá hodinovému stroji. A může se udělat zajímavá poznámka: lidstvu se totiž, současně ztrácejí poznatky, které se dochovaly ještě ze starých časů, obyčejně v těch obdobích, kdy může být prozkoumáno příslušné poznání přísně přírodovědecky. Podivuhodné: Na konci šestnáctého, na začátku sedmnáctého století vidíme, jak ještě filosof Cartesius má

určitou představu o tom, že u člověka působí něco duchu podobného od srdce k hlavě člověka. Cartesius ještě mluví o jistých duchovních bytostech, které nejsou fyzické povahy, ale jejichž síly působí mezi srdcem a hlavou. Pak vidíme, jak se takové poznání neustále více v duchovním životě lidstva ztrácí.

Kdo se ptá, proč tomu tak je, může dostat následující odpověď. Tu vidíme, jak se objevuje dějinně současně s tímto mizením poznání duchovních pochodů, které se vztahují k srdci poznání fyzického organismu srdce a krevního oběhu. Na začátku sedmnáctého století vidíme nejprve, jak anglický lékař Harvey uveřejňuje svůj objev krevního oběhu, a jak Marcello Malpighi v Bologni především jako anatom ukazuje na krevním oběhu žáby, jak je celý krevní oběh umělecký. Tak se pohled zaměřil na smyslový pochod. Vědomosti o duchovních skutečnostech byly jaksi potlačeny přesným poznáním smyslového pochodu. Zatímco pro přírodní vědu znamená vítězství, že v roce 1624 narozený Francesco Redi razí větu, která byla v rozporu s mnoha tvrzeními dřívější doby, „všechno živé pochází ze živého“, zatímco tato věta je triumfem, můžeme říci: Zatímco se lidstvo dostalo tak daleko, že vztahovalo organické jako takové až k zárodku, až k fyzicky neurčitému organickému zárodku, uniklo mu, jak duchovno samé, nezávislé na organickém zárodku, zasahuje do vývoje. Lidstvo ztratilo porozumění pro duchovní zárodek. Tak tomu bylo kus za kusem. Čím více se přírodní věda vyvíjela dobyvačně, tím více se ztrácel pohled pro duchovní svět.

Takové věci nejsou žádné náhodnosti, ani nejsou něco, co se smí hanit nebo kritizovat, ale jsou to nezbytné vývojové pochody celého utváření lidstva. Tak to musí být. Často, když sejde vzhůru a vývoj jde do výše, to ostatní jde dolů. Co dneska obdivujeme právě na přírodní vědě, co dokonce shledáváme jako nezbytné, to se nám jeví, když jsme opravdovými znalci přírodovědeckého rozvoje tak, že říkáme: Duchovní věda nemá nejmenší popud nějak bojovat proti přírodní vědě, když se tato drží ve svých hranicích, nemá ani důvod naříkat na jednostrannost přírodní vědy. Jen tím totiž, že se nepřimíchaly všelijaké spekulace do přírodovědeckého bádání, ale pohled se klidně zaměřil na fyzicky smyslové pochody, uskutečnily se až dodnes velké vymoženosti přírodní vědy. Ano, právě v ranních červáncích novějšího duchovního života se může sledovat, jak jen odporem proti Aristotelismu, i opět proti obsahově oprávněnému Aristotelismu, takoví duchové jako Galilei nebo Giordano Bruno dospěli ke svým úspěchům, když odmítli přimísit něco jiného do svých výzkumů, než co se jim rozprostíralo před jejich smysly a bylo dosti poučné.

Dnes musí duchovněvědecký badatel zastávat vůči přírodovědeckému ba

dateli takové stanovisko, že říká: Čím čistější se bude udržovat přírodovědecké bádání od všeho dohadování a všeho filosofování, čím více se bude udržovat pohled na skutečnosti a nebudou se vynalézat všelijaké duchovní výtažky, ale bude se brát, jen co se dá opravdu čistě vyzkoumat, tím lépe bude pro přírodní vědu. Právě duchovněvědecký badatel nechť bojuje za očistu přírodovědeckých skutečností před veškerými přírodovědecky nebo duchovněvědecky vymyšlenými tlachy. Proto může být člověk dnes na jedné straně právě duchovněvědeckým badatelem a na druhé straně bojovat za pravost a zdůvodnitelnost přírodovědeckého bádání. Aje to jen předsudek, když se myslí, že se duchovní badatel má obrátit proti přírodní vědě.

Je něco jiného, když se jedná o četné k duchovní vědě pronikající teorie, které by lidé chtěli odvodit od přírodovědeckých teorií. Tu nastupuje přírodovědecký badatel sám dráhu duchovní vědy, v níž se ve většině případů jen velmi málo vyzná. Jedno však přece jen zůstává z přírodovědeckého poznání i pro duchovní vědu a duchovní bádání: Je to už dříve charakterizovaná svědomitá metoda, svědomitý smysl pro pravdu, o němž jsme častěji mluvili v uplynulých přednáškách a také jej charakterizovali, totiž - zastavení se u skutečností.

Z čeho vyplývají tyto skutečnosti? Z toho, že se otevírají určité síly v lidské duši, které z této duše navozují stejně tak souvislost s vyššími světy, jako smysly navozují souvislost s fyzickým světem. Jako smysly prozkoumávají skutečnosti fyzického světa a mají je nechat takové, jaké jsou a nemají je kazit spekulacemi, tak se jedná o to, nefilosofovat a nespekulovat o výsledcích jasnozřivého pozorování, ale i zde se postavit na přísné stanovisko skutečností. Pak sice naprosto přísně stojíme na stanovisku duchovní vědy, ale zcela jistě podobně v jejím oboru, jako jistě stojíme, pokud se týče přírodní vědy na jejím poli. To je způsob duchovní vědy, jak je zde zastávána.

To je to, o co může také jedině jít u duchovního bádání, které se cítí zodpovědným za duchovní potřeby naší doby. A k tomu také hned dochází u přísného přírodovědeckého bádání vůči skutečnostem, o něž jde duchovní vědě, když přírodní věda, chápajíc sama sebe, dospěje ke svým hranicím.

Tu vyplývají opět čistě ze skutečností zcela podivuhodné výsledky. Chtěl bych tu připomenout jen to, co zde vyplývá, vezmeme-li názory velkého přírodního badatele Du Bois-Reymonda, jak je vyslovil ve svých proslovech. Nejvýznamnější proslov byl asi o „Hranicích přírodního poznání“, který měl na čtyřicátém pátém shromáždění německých přírodovědeckých badatelů a lékařů v Lipsku 14. srpna 1872. Je v něm místo - aještě vím, jaký velký dojem na mne tenkrát ještě jako na zcela mladého člověka udělalo toto místo,

když byla tato řeč poprvé pronesena - místo, kde se říká asi: Máme-li před sebou člověka v jeho bdělém životě, tak přírodní věda nemůže nic vypovídat o tom, jak vyplývá z čilosti jeho nejmenších mozkových částí pocit, představa, přání, vášeň nebo afekt. „Jaké myslitelné spojení existuje mezi určitými pohyby určitých atomů v mém mozku na jedné straně, na druhé straně pro mne původně ne dále definovatelnými, nepopiratelnými skutečnostmi: „cítím bolest, cítím radost, chutnám sladké, cítím vůni růže, slyším tón varhan, vidím červeň, a stejně tak bezprostředně z toho plynoucí jistoty: „Tedy já jsem." -Je tedy právě naprosto a navždy nepochopitelné, že by nemělo být lhostejné určitému počtu atomů uhlíku, vodíku, dusíku, kyslíku atd., jak jsou a pohybují se, jak byly a pohybovaly se a jak budou a budou se pohybovat."

Pochopit duševní život v bdělém stavu člověka přírodovědeckým způsobem považoval Du Bois-Reymond za nemožné. Proto řekl: „Máme-li před sebou spícího člověka, v němž pohasl život pocitů, představ, přání, afektů, vášní, pak můžeme přírodovědecky vysvětlit spícího člověka; pak máme před sebou něco, co můžeme nazvat čilost, vnitřní organická činnost. Okamžitě se to však změní, když se probuzením projeví v tomto organismu život, pocit, přání, představa a tak dále. Pak se nedá přírodovědecky vysvětlit tento život, tento obsah duše z toho, co může poznat přírodní vědec." Spící člověk, soudí Du Bois-Reymond, je přírodovědecky pochopitelný, bdící nikoli.

To na jedné straně. Čtěte na druhé straně novější pojednání o podstatě spánku: Všude najdete, že se přiznává, že přírodní věda takřka neumí o důvodech spánku říci nic, že neumí nic říci o spícím člověku, který by podle Du Bois-Reymonda měl být přece jen probadatelný. Najedné straně vidíme poukazy na skvělý chod přírodní vědy, která pak přiznává své meze v tom, že se bdící člověk se svým duševním životem nedá přírodovědecky proniknout. Na druhé straně však máme, jako v našich dnech, doznání, že spánek člověka není až dodnes vysvětlitelný. Proč ne? Proto ne, protože spánek patří do těch oblastí, kde duch zasahuje do obyčejného života, protože spánek neumíme vysvětlit, pokud neumíme vysvětlit bdění.

V jedné z prvních přednášek tohoto zimního pololetí jsem poukázal na to, jak se dá v nejhorším případě přírodovědecky vymyslit mechanismus, který samočinně, automaticky po určité době vyvolává tlak vyřadit vědomí a činnost smyslů, aby se odstranila únava. Avšak jak řečeno, chceme-li se omezit na to, že spánek je přiváděn nějakými samostatnými pochody organismu, které probíhají jakoby automaticky, pak nemáme vysvětlení u onoho důchodce, který nepracoval a přece jen svůj odpolední spánek dodržuje a nemáme ani žádné vysvětlení pro spánek u malého dítěte, které spí nejvíce.

Naproti tomu jsem upozornil na to, že spánek je vysvětlitelný, jen když předpokládáme, že nacházíme u spícího člověka v posteli ležet jen fyzické tělo a éterické tělo a že usnutím vlastní duchovno, totiž astrální tělo a já, z bytosti člověka odchází. Co se děje tím, že během spánku vlastní duševno člověka je do jisté míry mimo fyzické tělo a éterické tělo? O těchto věcech pohovoříme ještě přesněji. Dnes budiž naznačeno jen následující.

Když vlastní duševno vystupuje z fyzického těla a jeho oživovateli, je vyvoláno něco, co je protikladem bdělé činnosti duše. V bdělé činnosti je duše čilá. Žádný článek se nepohybuje, aniž o tom duše neví. Nejméně jsou vyvolávány představy, aniž duše používá nástroje mozku. Duše musí být v bdělém stavu čilá. Obráceně je tomu ve spánku. Tu můžeme říci: Duše užívá své vlastní tělesnosti ve spánkovém životě. Postupujeme-li podle duchovního bádání, nacházíme zde rozdíl - duševní činnost a duševní prožitek v bdění a ve stavu spánku - a chápeme vzájemný vztah mezi duševní prací a duševní činností a duševním požitkem, který se musí rozlít do duševní čilosti, má-li tato přetrvávat odpovídajícím způsobem. Teď už s námi není v rozporu důchodce, který dodržuje svůj odpolední spánek, ačkoli není vůbec unaven, ale víme, že duše, když užívá svého těla, může přehánět, a že se tedy může spát, i když člověk není vůbec unaven. Chápeme, když víme, jak v určitých rozpoloženích se může zažít požitek tělesna v přehnané míře.

Všechno to pochopíme, když si umíme vysvětlit spánek z duchovně vě- deckého hlediska. To znamená, že je oblast, kde si přírodní věda myslí, že vládne neomezeně a kde jí duchovní věda má do toho co mluvit jen potud, když právě duch proniká vše, i přírodní pochody. Pak však začíná oblast, kde už není to, co může přírodní věda probádat, kde sice existují skutečnosti, ale takové skutečnosti, které se mohou vidět jen tehdy, když zření už není smyslovým zřením, ale zřením nadsmyslovým. Postupuje-li duchovní věda s toutéž svědomitostí a zvykne si ve své oblasti myslit tak přísně jako přírodní věda ve své, tak se vůbec nemůže dostat do kolize s přírodní vědou. Tím však stojí duchovní věda na půdě, která v mnohém ohledu odporuje tomu, co se pozvolna vytvořilo v průběhu duchovního života lidstva.

Tak vidíme, jak ti, kdo mohou být považováni za předchůdce správného duchovního bádání, například Goethe, museli bojovat proti tomu, co vzniklo jako duchovně badatelská činnost. Nejjasněji to vidíme, když se podíváme, jak se jednou bránil Goethe proti Kantovi. Je to Kant, který se snažil především zjistit, jak vědění, které se vytvořilo v novější době, je vázáno na nástroj mozku, musí se omezit na vnější zkušenost a nemůže proniknout do základů světa, s nimiž náš duchovně-duševní život souvisí. Proto ta přísná hrani

ce u Kanta mezi „vědou“ a tím, co nazývá „víra“; a vyšší oblasti jsou pro Kanta přístupné jen pro víru. Proto staví místo vědění o světě věčnosti nebo božského duchovna víru, která se má opírat o „kategorický imperativ“. Tak prohlašuje to, co má být v duchovní vědě věděním za pouhou víru. Ale Goethe říká v krásném článku o „názorné úsudkovosti“ se zřetelem na Kanta: Jestliže se může člověk v tušeném smyslu vcítit do duchovní oblasti, v níž je zakořeněno božské duchovno a z níž vzniká morálka, proč by neměl lidský duch, když se pozvedne do této duchovní oblasti, opravdu prožít dobrodružství rozumu? - Kant to totiž nazýval „odvážné dobrodružství rozumu“, když chce člověk proniknout do oblastí, v nichž - podle Kanta nemůže existovat vědění.

Západnímu myšlení jde o otázku: Jak lze přejít z přírodní vědy do vědy duchovní? - Není zapotřebí bojovat proti přírodní vědě, ale plněji uznávat a dokonce se může člověk stát věrným vyznavatelem jejích úspěchů, přestože se zcela podle vzoru přírodovědeckého bádání lidské vědění rozšíří na ony oblasti, s nimiž duše ve svých duchovních základech souvisí v těch impulsech, které jí dávají život, i když opustila fyzické tělo a opět se chystá k novému utváření pozdější tělesnosti.

Úlohou pravého duchovního bádání bude neustále více v naší době opouštět neoprávněné zesměšňování nebo snahu potírat oprávněné nároky přírodní vědy. Bude to ovšem záviset jen na tom, že je nutné uznat duchovní bádání za oprávněné, pokud je obeznámeno se stavem přírodovědeckého bádání současnosti, a pokud se diletantsky nepouští do toho, co se dá oprávněně vytěžit z přírodovědecké výchovy současnosti. Jako se přírodní badatel nemůže zastavit u toho, že zkoumá jen vnitřní podstatu oka, ucha, tepelného smyslu, a tak dále, ale jako člověk to, co jsou smysly schopny prožít v sobě, se musí zaměřit na bohaté konkrétní okolí fyzična, tak musí být uznáno duševno, když se duše sebevýchovou - novým druhem jogínského školení, jak bylo posledně popsáno, ale novým druhem, který se podstatně liší od veškerého starého způsobu - sžije s tím, s čím v duchovnu souvisí, a co začíná teprve tam, kde přírodovědecké bádání má své hranice.

Tu máme přesně ten poměr, vztah mezi přírodní vědou a duchovní vědou, máme zde však také možnost opravdového trvání a míru a vzájemného porozumění přírodní vědy a přírodovědeckého bádání. Když je to, co už bylo v tomto ohledu řečeno v uplynulých přednáškách, spojeno s tím, co mi bylo dnes dovoleno opět říci náznakově o vztahu přírodovědeckého a duchovně- vědeckého bádání, tak se také bude moci získat porozumění pro oprávněnost duchovně vědeckého bádání a také porozumění pro možnost duchovního bádání, postavit se stejně hodnotně v dnešní době vedle přírodní vědy. A bu

de se moci doufat, že oprávněné námitky, oprávněné obavy, které jsou ještě dnes na straně přírodních badatelů, pozvolna zmizí, až přírodní badatelé uvidí, že se na poli duchovního bádání neobjevuje pouze nějaký zmatený krám, ani libovolná tvrzení a pověra, ale jak je duchovní bádání dobře obeznámeno s tím, co žádá přírodovědecké vzdělání současnosti.

Jestliže se něco takového stane, pak se bude duchovní bádání jevit přírodovědeckému svědomí současnosti neustále oprávněnější a pak se také bude moci z toho, co vznikne ve skutečnostech duchovního života, pozvolna rozumět tomu, že je duchovní bádání opravdu možné a opravdu oprávněné, a že námitky proti duchovnímu bádání vlastně patří na půdu, o níž se může říci něco podobného, jako jednou řekl Goethe ve vztahu povznesení se nad veškerý nerozum a veškerou nelogiku.

Když shrnu vztah duchovního badatele k těm, kdo vystupují jako nepřátelé duchovněvědeckého bádání, chtěl bych ještě pro srovnání na konci pár slovy pro něco připomenout, co řekl jednou Goethe o něčem úplně jiném. Goethe připomněl jednu starou řeckou nauku a výrok o pohybu, která však ještě nesáhla do novější filosofie, nauku, která říká: jestliže se nějaký předmět pohybuje, tak ho můžeme v každém okamžiku pozorovat a v každém okamžiku i v tom nejkratším je v klidu. Je v klidu, i když jen na okamžik. Tak by nemohl být žádný „pohyb", neboť v každém okamžiku je pohybující se těleso v klidu, nemá tedy žádný pohyb. Takový je zenonský závěr o pohybu, a tak strašilo řectví až. do novější doby.

Goethovi připadala tato námitka proti pohybu opravdu zvláštní a jednou řekl krásná slova:

Necht' se nepřátelství objeví:
Ty zůstaň klidný, zůstaň němý, A
když ti budou popírat pohyb,
Projdi jim kolem nosu.

Musíme si připomenout toto rčení, když se v novější době objeví mnohé co říká: Duch, co tak „duchem nazýváte", je výsledkem čistě materiálních hnutí lákavých pochodů a pohybů; duch vzniká z hmoty. Jako pohyb - ve smyslu právě řečeného - vzniká jen z klidu a není nic skutečného, tak ani duch není nic skutečného vedle hmoty.

Když se člověk v tom smyslu, jak se pokoušíme v těchto úvahách proniknout do duchovního světa, pokouší získat poznání o duchovnu a opravdu se vžívá do podstaty toho, co je duchovno, tak smíme asi to, co duchovně- vědecké bádání objevuje o duchu a jeho vztahu k odpůrcům a nepřátelům

duchovní vědy, označit právě uvedenými Goethovými slovy možná s malými změnami tak - a tím bych chtěl dnes shrnout, co má říci o vztahu přírodní vědy a duchovní vědy -, že pravé smýšlení opravdového duchovního badatele ve vztahu k jeho nepřátelům se může charakterizovat takto:

> *I když se setkáváš s nepřátelstvím, tu zůstaň klidný, zůstaň veselý! I když popírají ducha, tak dále nedumej, a nakonec jim dej i za pravdu:*

S jejich duchem je to právě špatné.